

Yttrande över betänkandet En förbättrad elevhälsa (SOU 2025:113)

Autism Sverige överlämnar härmed sitt yttrande över ovan rubricerat betänkande. Vi arbetar för att skapa bättre levnadsvillkor för autistiska personer. Vår vision är ett samhälle där alla kan delta, där personer med autism möts med respekt och har bra livskvalitet genom hela livet. Förbundet representerar en medlemsgrupp främst bestående av personer med egen funktionsnedsättning, närstående och personer som är yrkesverksamma inom området.

Allmänna synpunkter

Skolsituationen är svår för många autistiska barn och elever. I slutet av årskurs nio saknar hela 40 procent av eleverna med autism gymnasiebehörighet. Elever med autism och/eller andra funktionsnedsättningar har därtill högre skolfrånvaro, drabbas i större utsträckning av psykisk ohälsa och utsätts oftare för mobbning och kränkningar. De bakomliggande orsakerna till den svåra skolsituationen står att finna både i mer generella tillgänglighetsbrister i skolors fysiska, sociala och pedagogiska miljöer och i brister i arbetet med anpassningar och stöd.

Många elever med autism upplever hinder under skoldagen i form av exempelvis bristande struktur i lektionsplaneringar, ottydligt formulerade uppgifter och instruktioner samt brist på anpassningar i kommunikationen.

Autism Sveriges medlemmar har uppmärksammat förbundskansliet att många familjer upplever att tar det lång tid innan skolan agerar med anpassningar och stöd. Något som inte sällan leder till utmattning, ohälsa och en fördjupad frånvaroproblematik hos eleven med autism. Våra medlemsenkäter visar att många vårdnadshavare erfar brister i den pedagogiska utredningen samt i upprättandet av åtgärdsprogram och i dess uppföljning. När stöd väl ges till eleven är det ofta otillräckligt. Det gäller både stöd i och utanför klassrummet. Våra medlemsenkäter visar vidare att vårdnadshavare upplever stora brister i samverkan mellan skolan, habilitering, BUP och socialtjänst.

Ett välfungerande elevhälsoarbete har i allra högsta grad potential att bidra till en förbättrad skolsituation för autistiska barn och elever. När elevhälsan med dess tvärprofessionella kompetens ges möjlighet att arbeta som en integrerad del i skolans utvecklingsarbete och systematiska kvalitetsarbete finns förutsättningar för att göra skolmiljön mer tillgänglig och inkluderande. Ett välfungerande elevhälsoarbete, med god tillgång till elevhälsans personal, ger också förutsättningar för att det individinriktade arbetet ska kunna fungera bättre än idag. Det kan exempelvis leda till att behov av stöd och anpassningar upptäcks tidigare samt att stöden blir mer träffsäkra och följs upp i större utsträckning. Det kan också leda till bättre samverkan, bättre stöd i sociala situationer och tidigare och bättre stöd vid frånvaro och vid sekundär problematik, som ångest kopplad till skolan.

Mot bakgrund av ovanstående välkomnar Autism Sverige Elevhälsoutredningens förslag, inte minst ifråga om förtydligandet av syfte och uppdrag, ökad tillgänglighet till elevhälsans professioner och förbättrade möjligheter till samverkan.

Synpunkter på utredningens förslag

Nedan följer Autism Sveriges synpunkter på de av utredningens förslag som bedöms ha direkt inverkan på våra medlemmars skolsituation.

6.1 Förslag om förtydligande av syfte och uppdrag

Autism Sverige tillstyrker förslagen om förtydligandet av elevhälsans syfte och uppdrag. Autism Sverige tillstyrker vidare förslaget om att ge Skolverket och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram föreskrifter om elevhälsans syfte och uppdrag. Här bör dock Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) omfattas av uppdraget.

Autism Sverige delar utredarens bild och vill särskilt understryka behovet av att förtydliga att elevhälsan ska arbeta för att främja fysisk, psykisk och social hälsa samt förebygga och tidigt identifiera ohälsa, och att arbetet inte ensidigt ska riktas mot att stödja eleverna mot utbildningens mål. Elevhälsan ska, med sitt tvärprofessionella perspektiv, verka inom ramen för skolans kontext, men det finns behov av att se den kontexten ur ett vidare perspektiv än måluppfyllelse. Barn och unga spenderar en stor del av sin tillvaro i skolan. Tyvärr ser Autism Sverige att en stor andel autistiska barn och unga far illa till följd av att den tillvaron inte fungerar, oavsett hur de utvecklas i relation till målen. En styrning samt resursfördelning som ger bättre möjligheter för elevhälsan att tidigt upptäcka signaler på ohälsa, se behov av insatser och agera innan problemen fördjupas är absolut nödvändigt.

6.2 Skärpta utbildningskrav för vissa av elevhälsans professioner

Autism Sverige tillstyrker förslaget om att det för elevhälsans syfte och uppdrag ska finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och specialpedagog eller speciallärare.

Autism Sverige delar utredarens bild av att det bör ställas specifika utbildningskrav på kuratorer i skolväsendet. Krav på att den som tjänstgör inom elevhälsans psykosociala insats i grunden ska ha en socionomutbildning, eller annan legitimerad likvärdig utbildning, är rimligt, bland annat med anledning av att detta stärker möjligheterna till samverkan med socialtjänsten. Autism Sverige tillstyrker förslaget om att även annan legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal vid behov kan ingå i elevhälsan.

Autism Sverige delar utredarens bedömning att den specialpedagogiska insatsen ska kvarstå inom elevhälsan. För många barn och elever med autism är bristande tillgänglighet i den pedagogiska lärmiljön samt brister i anpassningar och stöd bidragande orsaker till stress, frånvaro och ohälsa. Det pedagogiska perspektivet fyller därmed en viktig funktion i elevhälsans tvärprofessionella arbete.

6.3 Stärkt tillgång till elevhälsans professioner

Autism Sverige tillstyrker förslagen om stärkt tillgång till elevhälsans professioner.

Autism Sverige erfar att det råder brist på likvärdighet både när det gäller elevhälsans arbete på organisatorisk nivå och på individnivå. Ett förtydligt syfte och uppdrag tillsammans med en stärkt bemanning och tillgång till elevhälsans olika professioner kan bidra till att skolornas möjligheter att arbeta förebyggande och främjande förbättras. Även när det gäller elevhälsans stöd och insatser på individnivå råder brist på likvärdighet. Många gånger har skolor svårt att möta de individuella behoven, med konsekvenserna som försenade eller uteblivna stödinsatser, bristande utredningar och åtgärdsprogram, svårigheter att få stöd vid stress eller ångest och så vidare.

6.4 Huvudmannen ska informera om elevhälsans uppdrag och bemanning

Autism Sverige tillstyrker förslaget.

6.5 Det är möjligt att anordna elevhälsa för elever i kommunal vuxenutbildning

Autism Sverige har inget att invända mot förslaget, men vill passa på att lyfta vikten av att det inom Komvux finns kompetens och organisatoriska förutsättningar för att verksamheterna ska kunna möta och ge stöd åt elever med funktionsnedsättningar som exempelvis autism.

Skollagens bestämmelser om särskilt stöd omfattar inte Komvux, men bestämmelsen om ledning och stimulans liksom diskrimineringslagens bestämmelser om bristande tillgänglighet är däremot tillämpliga.

För många av de autistiska elever som inte klarar grund- eller gymnasieskolan kan Komvux utgöra en möjlig väg för att senare i livet fullgöra sin utbildning. Dessvärre upplever dock många en låg grad av tillgänglighet och brister i anpassning och stöd. Mot bakgrund av detta ser Autism Sverige ett behov av att vidare utreda ett obligatoriskt anordnande av elevhälsa inom Komvux, åtminstone omfattande den specialpedagogiska insatsen.

6.6 Förslag om utökade hälsobesök och hälsosamtal

Autism Sverige tillstyrker förslagen.

6.7 Förstärkta möjligheter för insatser för lättare fysiska och psykiska vårdbehov

Autism Sverige tillstyrker förslagen.

6.8 Förbättrad samverkan mellan elevhälsan, skolan i övrigt, hälso- och sjukvården och socialtjänsten

Autism Sverige tillstyrker förslagen. Behovet av en samordnande funktion mellan elevhälsan, hälso- och sjukvård och socialtjänst är något som Autism Sverige har lyft i olika sammanhang under lång tid. Inte sällan är det familjerna själva som blir den samordnande funktionen mellan dessa verksamheter. Trots ett långvarigt krav på samverkan och den lagstadgade

insatsen Samordnad Individuell Plan (SIP) är det många familjer som upplever att samverkan inte fungerar som det är tänkt och att samhället inte tar sitt ansvar för denna samverkan. Inte sällan på grund av resursbrist och otydlighet vad gäller ansvarsfördelningen verksamheterna emellan.

Autism Sverige ser också positivt på att utredningen föreslår att även enskilda huvudmän för skolor ska ingå samverkansöverenskommelser med regionen. Det är ett steg närmare för att elever med funktionsnedsättning ska få likvärdiga möjligheter till att få sina behov tillgodosedda oavsett huvudman. Autism Sverige vill lyfta vikten av att ta in ett brukarperspektiv vid framtagningen av det stödmaterial som föreslås tas fram av Skolverket och Socialstyrelsen. Redan idag finns brukarorganisationer som Autism Sverige representerade i den nationella och regionala kunskapsstyrningen. Det vore fördelaktigt om stödmaterialiet harmoniserar med befintlig kunskapsstyrning, så som befintliga nationella riktlinjer och Vård- och insatsprogram (VIP).

6.9 Elevhälsans del i skolans kvalitetsarbete

Autism Sverige tillstyrker förslaget. Elever med autism har inte sällan en psykisk ohälsa kopplad till bristande tillgänglighet i skolan. Det är därför positivt att utredningen föreslår en förstärkning av krav på att alla professioner i elevhälsan ska medverka i skolans utvecklingsarbete för att få med ett hälsoperspektiv i de konsekvensbeskrivningar som görs i utvecklingsarbetet. Skolan är elevernas arbetsplats och omfattas därför också av arbetsmiljölagstiftningen där det tydligt framgår att arbetsförhållandena skall anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende (2 kap. 1 § AML). Elevhälsans alla delar är viktiga i arbetet med att göra skolan tillgänglig och anpassad utifrån elevernas behov.

Stockholm enligt ovan

*Camilla Rosenberg
Förbundsordförande*

*genom Gabrielle Göthberg von Troil
Intressepolitisk utredare*